

EL PAPER SOCIO-EDUCATIU DEL CERCLE D'OBREERS CATÒLICS DE PALMA (1877-1898)

MARIA ROSA ROSSELLÓ RAMON

1. LA CREACIÓ DEL CERCLE D'OBREERS CATÒLICS DE PALMA.

La creació del Cercle d'Obrers Catòlics de Palma, l'any 1877, succeix a un moment en què l'Església mallorquina havia començat a fer-se por, "*empesa molt més per les notícies que insistentment devien arribar de fora de Mallorca que pels esdeveniments de l'illa*"¹. Aleshores, aconseguida la restauració monàrquica —el mes de març Alfons XII ve a Mallorca—, obstaculitzat momentàniament el creixament obrer, i amb un govern dretà com el de Cànoves, la força dels enemics havia quedat quasi bé neutralitzada.

D'aquesta manera, dia 28 de Juny de 1877 el bisbe Mateu Jaume aprovava, concedint quaranta dies d'indulgència als futurs socis² el primer reglament d'aquesta associació; un mes més tard (el 26 d'agost) el reglament era aprovat també pel Governador Cívil³.

(1) JANER MANILA I SUREDA GARCIA: "La lluita pel control de l'educació: el pontificat del bisbe Campins" a *L'Educació a Mallorca. Aproximació històrica*. Ed. Moll. Palma de Mallorca, 1977, pag. 120.

(2) *Reglamento para la Sociedad Círculo de Obreros Católicos de Palma*, Imprenta Villalonga. Palma, 1877. A la primera pàgina de l'esmentat reglament apareix el següent:

"PALMA 28 de Junio de 1877.

Vista la presente solicitud, aprobamos en uso de nuestra autoridad ordinaria el Reglamento que en ella se menciona y Nos ha sido presentado; y concedemos cuarenta días de indulgencia á todos los fieles que se inscriban en el CIRCULO DE OBREROS CATOLICOS, así por el acto de su ingreso en la Asociación, como por cualquiera otro acto de piedad ó caridad cristiana que como tales socios paraticaren en conformidad con lo prescrito en el mismo Reglamento".

(3) PONS VALLES: *Labor social del Círculo Obreros Católicos de Palma*, pg. 11, sin pie de imprenta.

Segon Francèsc Pons ⁴ el primer llibre d'actes del Cercle fou la continuació d'un llibre emprat per la Junta Parroquial de Sant Creu que pertanyia, al mateix temps, a l'"Asociación de Católicos de Baleares":

"Resulta dato interesante y curioso observar como para primer libro de actas del novel Círculo, se aprovechó uno de la Junta Parroquial de Santa Cruz, perteneciente a la Asociación de Católicos de Baleares, libro en el cual aparecen consignadas las actas de la referida junta parroquial desde febrero de 1869 hasta el primero del mismo mes del año 1874" ⁵.

Sembla que aquesta Associació era sols l'agrupació de les distintes Juntes parroquials més importants de Palma (Santa Eulàlia, Santa Creu, Sant Jaume, Sant Miquel i Sant Nicolau) i que mantenia una estreta relació amb l'aristocràcia mallorquina: els presidents de les juntes eren, respectivament: Josep Ma Quadrado, Josep Oleza, Marquès de Campo-franco, Joan Massanet i Ochando, i Bernat Palou ⁶.

Malgrat tot, com es pot entreveure de les següents paraules —pronunciades a una conferència l'any 1953—, suposa ja el que podriem anomenar "una reacció conscient de l'Església", reacció que se confirma si pensam que l'Associació durà fins el 1874, moment en que el moviment obrer a Palma havia quedat estancat:

"Había nacido la 'Asociación' en toda España a raíz de los intentos demagógicos que produjeron después la revolución tristemente denominada 'La Gloriosa' y con ella el destronamiento y el exilio de Isabel II. Las logias desatadas y el ataque declarado contra la Iglesia obligaron a los católicos a reorganizarse en dicha 'Asociación', a base de Jefaturas provinciales y Juntas Parroquiales, porque para contrarrestar la acción de las sectas ya no bastaban las tradicionales cofradías y demás asociaciones piadosas" ⁷.

El "Cercle" degué heredar, per tant, aquesta sensació de que era precís establir la defensiva, "re-organizarse", més i quan l'intenció fou promoguda pel papa Pio IX, davant els acontereixaments que s'anaven produint a Italia, on Garibaldi l'any 1861 havia conseguit unificar tots els territoris exceptuant el Vaticà.

(4) *Ibidem*, pg. 10, nota 1.

(5) "Nuestra ciudad al fundarse el Círculo Obreros Católicos". Conferència publicada per la Caixa d'Estalvis i Mont de Pietat de les Balears. Prens Mallorquina, Palma, 1953, pg. 12.

(6) *Ibidem*, pg. 12.

(7) *Ibidem*, pg. 11.

Així, dia 15 d'agost de 1877 tindrà lloc la primera Junta Directiva del Cercle d'Obrers Catòlics instal·lat, a un primer moment, al Nº 12 del carrer del Sol i, poc després, al Nº 2 del carrer Campana. 8

Com reconeix el seu reglament, l'objectiu general d'aquest Cercle serà:

*"... conservar, arraigar, fomentar y propagar las creencias católicas apostólicas romanas; las buenas costumbres; los conocimientos religiosos morales, científicos, literarios, y artísticos; crear una caja de ahorros para socorrerse mutuamente los obreros en caso de enfermedad o inhabilitación no culpable y proporcionar á los mismos algunos ratos de honesta expansión, en especial los domingos y días festivos"*⁹

Més concretament, el Cercle se plantetjà també la possibilitat d'obrir escoles —recordem que poc abans s'havien inaugurat a Ciutat dues escoles de caire "sospitós": l'Escola Democràtica Republicana i el Casino Republicà— pels socis i els seus fills, formar una biblioteca (Article Nº 4) i promoure activitats recreatives (Article Nº 5).

L'altre gran objectiu serà la creació d'una mena de mutua per socórrer en cas de malaltia (Articles 6 i 7) o manca de treball (Article 8).

"El Ciculo tendrá una comisión permanente, que nombrará la Junta directiva, cuya misión será proporcionar trabajo a los obreros asociados que no lo tengan, haciendo valer su influencia para colocarlos en donde puedan estar mejor, moral y materialmente, teniendo especial cuidado de que cumplan como obreros católicos y que jamás se mezclen en huelgas, pues el Círculo de ningún modo las prohija"

Paral·lelament, se senyalen quines seràn les condicions necessàries per pertanya al Cercle: ésser major de 12 anys, tenir bona salut, i que algun soci pugui respondre de la seva persona a la Junta directiva. En aquest sentit, s'observa una gran diferència entre les condicions establertes en aquest primer reglament i el publicat l'any 1903¹⁰, que distingeix ja quatre categories de socis:

(8) PONS VALLES, *op. cit.*, pag. 11.

Dia 1 de juliol el Cercle es traslladà al nº 6 del carrer Fortuny.

(9) Veure *Reglamento para la Sociedad Círculo de Obreros Católicos*, capítol 1, article 1.

(10) *Reglamento de la sociedad de Círculo de Obreros Católicos de Palma de Mallorca*, Imprenta Hijos de J. Colomar, Palma, 1903. Veure el capítol II, a l'Anexe nº 4.

- el soci de “número”, que després de pagar els drets d’entrada, haurà d’abonar una quota mensual d’una peseta.
- L’eventual, que pagarà una quota equivalent a tres vellons.
- el protector, que recolçarà al Cercle amb els seus donatius,
- i el soci “honorari”.

Els drets dels socis estaran, naturalment, en funció de la categoria a la que perteneixi cada un. Així, mentres els socis eventuals

*“... no gozarán de los derechos pecuniarios, pero sí de la asistencia facultativa y de los beneficios que señala el párrafo 2º del art. 2º —tres mises per la seva ànima— como también los medicamentos. (...) En las Juntas Generales podrán usar de la palabra pero no tomarán parte en las votaciones”*¹¹

els socis de “número”:

*“Percibir de los fondos del Circulo, transcurridos que sean seis meses desde su ingreso, el subsidio que conforme á la mensualidad que satisfaga le corresponda; esto es: El socio que esté inscrito á la cuota de una peseta cobrará en sus enfermedades una peseta diaria, el que lo estuviera á pts. 1,25, cobrará 1,25 pts. por dieta y el que abonare pts. 1,50, y 2,50 percibirá por dieta pts. 1,50, 2 y 2,50 respectivamente. A más de las cuotas señaladas tendrá derecho el socio a aumentarlas siempre que no haya cumplido los 40 años, dándole por resultado el aumento proporcional del subsidio (...) Disfrutar en caso de enfermedad y cuando la cuota que satisfaga sea de pts. 1,50 en adelante, los medicamentos que le recete el facultativo, siempre que estos no sean específicos; y para los casos de defunción sepultura para su cadaver (...) Tener voz y voto en todas las Juntas generales cuando hayan cumplido 18 años y hayan transcurridos seis meses desde su ingreso”*¹²

Aquest fet afavoreix la idea de què, amb el temps, el Cercle de Palma seguí l’iniciativa duita a terme pel pare Vicens a la resta de l’Estat Espanyol¹³: el Cercle sembla una “companyia asseguradora”, puix el tractament que té de l’obrer continua essent de caire caritatiu.

No podia esser d’altre manera si pensam amb les paraules pronunciades per Lleó XIII, que després de la mort de Pio IX, es convertí en

(11) *Ibidem*, article 14.

(12) *Ibidem*, article 11, punts 2, 5 i 8.

(13) TUÑÓN DE LARA: *La España del s. XIX*, Ed. Laia, Barcelona, 1977, pg. 94.
CARR, R: *España 1808-1975*, Edit. Ariel, Barcelona, 1982, pgs. 436 y 437.

el gran pare espiritual del Cercle:

*“Los pobres no deben avergonzarse de su pobreza, ni rechazar la limosna de los ricos, sobre todo teniendo delante el ejemplo de Jesús Redentor, que pudiendo nacer en la opulencia, se hizo pobre para ennoblecer la indigencia y enriquecerla con méritos incomparables para el cielo”*¹⁴

Però, erem a la primera Junta directiva del Cercle, a la qual s'anomenà com a President a D. Bartomeu Borràs i Mir; secretari, a D. Gaspar Llabrés Llabrés i conciliari al prevere Sebastià Cruellas¹⁵. Segurament en aquesta junta s'elegiren també els sis vocals i el bibliotecari que, juntament amb els membres anteriors, formarien la Junta Directiva del Cercle, tal com declarava l'article 20¹⁶ de l'esmentat reglament.

El Cercle degué tenir una acollida molt satisfactoria, perquè sols tres anys després (el 7 de maig de 1880) trobam notícies de la inauguració d'un altre cercle similar a la villa de Manacor, domiciliat al N° 2 del carrer Soletat i presidit per D. Llorenç Caldentey¹⁷. Així també, s'ha de suposar que, pel mateix temps, s'obria un cercle a Inca —tret que no podem confirmar—, donat que, el febrer de 1901, Serra Cortada publicava l'article “Estudio sobre la enseñanza popular en el Círculo de Obreros Católicos de Inca”¹⁸.

De nou, queda patent aquella idea que apuntavem a un principi, quan deiem que l'Església mallorquina havia començat a tenir por:

“Atravesamos días difíciles; vivimos en una época excepcional; los enemigos del catolicismo y de sus instituciones no omiten medio ni recurso alguno para difundir el error, extraviar la inteligencia y corromper el corazón de la juventud. Los secretos conciliábulos, el periodismo, la escuela, la beneficencia y hasta la conversación familiar son otros

- (14) De l'Encíclica “Rerum Novarum” de Lleó XIII, publicada a l'article “Motu Propiu de Su Santidad Pio X (Señalando el reglamento fundamental de la acción popular cristiana)” dins el *Boletí Oficial Eclesiàstic de la Diòcesi de Mallorca*, Palma, 1904 (15-T).
- (15) PONS VALLES, *op. cit.* A la darrera pàgina anomena els restans components de la primera Junta directiva que tengué el Cercle:
Vise-President: D. Mateu Canet Balaguer
Depositari: D. Antonio Vanrell Ribas
Bibliotecari: D. Bernad Garau Gomez
Vocals: D. Bartomeu Simo Moranta; Bartomeu Canals Salas; Francesc Pou Ordines; Joan Arbona Quetglas; Francesc Rebassa Mulet i Pere Barceló.
- (16) Veure *El Reglamento para la Sociedad ...* ja esmentat.
- (17) Aquesta és l'única informació que hem trobat a un fullet dins una carpeta, Secció IX, n° 100 a l'Archiu Municipal de Manacor. D'altres notícies, encara que posteriors, procedeixen del diari *L'Aurora*. Veure l'Anexe no 3.
- (18) SERRA CORTADA, J.: *Estudio sobre la enseñanza popular en el Círculo de Obreros Católicos, de Inca*, Tipografía de Sastre Pieras, 1901.

*tantos medios de que se valen para llegar a su fin. Pues bien; la diversa condición de los tiempos reclama el desarrollo de determinadas instituciones como medio de defensa de los intereses sacratísimos que nos están encomendados, y hoy se impone, dada la predilección con que se atienden las cuestiones económicas haciéndoles servir la impiedad de lazos para atraerse a las clases desvalidas, el fomento y la difusión de los Círculos Obreros Católicos, en los que á más del material socorro, encuentran los trabajadores la instrucción moral y religiosa que necesitan”*¹⁹

2. L'ACTIVITAT DEL CERCLE FINS EL PONTIFICAT DEL BISBE CERVERA (1877-1898).

Ens proposam, tot seguit, analitzar la tasca que dugué a terme el Cercle d'Obrers Catòlics fins l'any 1898. Pensem, que aquesta dada pot semblar una mica arbitrària, i tal volta sigui així. Però suposa, per altre part, l'acabament del pontificat del bisbe Cervera i l'inici d'una nova política eclesiàstica molt més realista i organitzada, en mans de Joan Campins i Barceló²⁰. Recollim, en aquest sentit, l'opinió expressada per Puelles Benítez²¹ quan reflexiona sobre l'acció de l'Església Espanyola d'aquets temps:

“Aunque como en tantas otras parcelas, se echa de menos una investigación profunda sobre la acción de la Iglesia en en este período, se pueden, sin embargo, registrar dos grandes parcelas: una claramente defensiva, de oposición a la línea de secularización propugnada por otras fuerzas sociales y políticas; otra de realizaciones concretas, algunas de ellas con sentido renovador...”

D'alguna manera, sospitam que l'activitat del Cercle durant aquests anys estaria més aviat dins aquesta primera etapa i que després, sota la influència del bisbe Campins, giraria cap a posicions més concretes, amb una definició força més clara.

(19) CERVERA CERVERA, J. M^a: *Carta circular sobre el establecimiento de Círculos de Obreros Católicos*, Tipografía Católica Balear, Palma, 188, pg. 6.

(20) VARIS AUTORS, *L'Educació a Mallorca*, op. cit., pg. 138.

(21) PUELLES BENITEZ: *Educación e Ideología en la España Contemporánea, 1767-1975*. Ed. Labor, Barcelona, 1980, pg. 297.

Així, ho confirmarien, per exemple, les diferències observades abans en la comparança dels dos reglaments.

Malgrat tot, la demostració d'aquesta hipòtesi fuig del que és propiament el nostre objecte d'estudi, objecte que, per motius de claretat, presentam estructurat en dos punts diferents:

- incidència en el camp de l'educació
- incidència sobre la opinió pública.

A) INFLUENCIA DEL CERCLE EN EL CAMP DE L'EDUCACIÓ.

Pel que fa al primer punt, sabem a través de la memòria de Francesc Pons que el Cercle, molts pocs mesos després de la seva fundació, dia 7 de gener de 1878 ²², inaugura a Ciutat una Escola Nocturna, formant també aquest mateix any (dia 12 d'agost) una secció filarmònica, amb les seves corresponents classes de piano, solfeig i cant ²³.

Si hom considera que "*l'educació d'adults es pot enquadrar dins la tesi més ortodoxa del liberalisme i en contacte tant amb l'interès per una millor preparació de l'obrer per qüestions referides a l'augment de producció, i com a únic mètode per lluitar contra els dogmatismes conservadors*" ²⁴, haurem d'entendre aquesta Escola Nocturna —de la qual poca cosa sabem— com una clara reacció provocada, com ja hem dit, per la inauguració d'altres escoles nocturnes per part dels moviments enemics.

Una vegada més, la comparança dels esmentats reglaments, ens ajuda a recolçar aquesta idea: mentre el de 1877, reconeix sols la possibilitat d'ajudar a l'ensenyament primari i elemental dels socis i els seus fills (Article 4), el de l'any 1903 ademés especifica, la necessitat de pagar classes de música, dibuix, geometria aplicada, contabilitat i gimnàsica (Article 2, punt 3). Tals eren, per altre part, les assignatures que s'impartien a les escoles obertes per la Unió Balear, des de 1882 ²⁵.

Però, a part d'aquesta escola nocturna, el Cercle obrirà també d'altres escoles: una Escola de segona ensenyança, a càrrec dels preveres Guillem Fiol i Antoni Ferrer (l'any 1882); i diverses escoles dominicals, pels socis que no podien assistir a les escoles nocturnes (obertes des del 1884) ²⁶. Sembla que aquestes escoles, per motius econòmics i

(22) PONS VALLES, *op. cit.*, pg. 45.

(23) *Ibidem*, pg. 47.

(24) COLOM, A. J.: "La decepció de l'Estat liberal envers l'Educació: Mallorca i l'ensenyament primari després de la Gloriosa" a *Sisenes Jornades d'Història de l'Educació als Països Catalans*. Lleida, 1984, pg. 177.

(25) Informació extreta del curs de doctorat a càrrec del Doctor Colom, l'any 1983: "L'ensenyament primari en temps de l'Escola Mercantil".

(26) PONS VALLES, *op. cit.* pg. 46.

eclesiàstics, foren posteriorment agrupades sota el nom de "Círculo de San Jose", passant a dependre d'una Junta Protectora creada exclusivament per aquest fi.

Sobre el nombre d'alumnes que tengueren aquestes escoles, hem trobat la següent ressenya ²⁷

"Con esplendor y magnificiencia se celebró ayer en la iglesia parroquial de Santa Eulalia la fiesta de las Escuelas Católicas de San Jose (...) Escuelas gratuitas que proporcionan enseñanza gratuita nada menos que á mil quinientos alumnos".

Donat que aquesta xifra fou publicada l'any 1882, ens sembla realment exagerada, més i quan, en aquest any sols funcionaven l'escola nocturna y la de segona ensenyança.

L'altre camp d'acció del Cercle fou el temps lliure.

Des del primer moment ocupà als seus socis amb els típics exercicis espirituals, mises pel mes de Maria, la quaresma,... que apareixen sempre a primera plana de "El Ancora", dins la "Sección Religiosa". Ademés ofereix conferències, pronunciades quasi sempre per eclesiàstics i anunciades també des de "El Ancora":

"Ayer a las siete y media de la noche tuvo lugar en el Círculo de Obreros Católicos de esta ciudad, la primera serie de conferencias que todos los domingos de cuaresma a la misma hora, dará el R. P. Dionisio Luis Martín para instrucción de los socios" ²⁸

Emperò, el punt més curiós són les representacions teatrals que, des dels primers dies, se feren al local del Cercle i que prest es degueren convertir —com entreveim del següent pàrraf— amb un punt de polèmica i reivindicació ideològica:

"A "El Demócrata": El Ancora no ha dicho jamás que en el teatro se haya de enseñar la doctrina cristiana; pero sí, que toda la doctrina que se desprenda de las obras representadas en el teatro ha de ser precisamente cristiana" ²⁹

Així, l'any 1886, el Cercle va duu a terme una emissió d'obligacions per valor de 1.500 pesetes de cara a la construcció d'un teatre; deu anys més tard, feu una emissió similar ³⁰.

(27) EL ANCORA, dia 1 de maig de 1882, n° 653

(28) EL ANCORA, dia 7 de març de 1881, n° 305.

(29) EL ANCORA, dia 3 de febrer de 1881 n° 279.

(30) PONS VALLES, *op. cit.*, pg. 56.

Aquest fet, juntament en que el Reglament de 1903 dediqui ja tot un capítol ³¹ a regular aquesta activitat, ens fa suposar que el teatre fou una de les fonts més importants d'ingrés que tingué el Cercle.

Per acabar l'anàlisi de l'incidència del Cercle al camp de l'educació, reproduïrem ara unes paraules que testimonien la concepció del Cercle sobre la qüestió educativa:

"... Nuestros adversarios, los que quieren secularizar la instrucción, es decir, descatolizarla, arrancándola de nuestras manos: ¿sabéis como pretenden sufragar los gastos que ocasiona? ... quieren hacerlo exigiendo odiosas contribuciones que á todos alcanzan, tanto a los artesanos como a los hombres de fortuna...; en cambio, los católicos, llamando en su auxilio a la caridad de los poderosos, pretenden que éstos, y sólo éstos, sean los que paguen la educación de los pobres"

"Nosotros repugnamos siempre todo ataque a la autoridad paterna: desechamos toda inmiscución del Estado en las familias...; y, por tanto, reprobamos, la enseñanza obligatoria, porque constituye un ataque hipócrita e inútil contra la libertad de las familias"

"Para que la instrucción sea verdaderamente buena y socialmente útil, es necesario que sea profundamente religiosa" ³²

B) INCIDENCIA DEL CERCLE SOBRE L'OPINO PUBLICA.

El primer òrgan de premsa amb el qual compta el Cercle d'Obrers Catòlics de Palma fou "El Ancora (Diario Católico Popular de las Baleares)", que s'editava al carrer Fortuny nº 6, local què, segons l'opinió de F. Pons ³³, fou cedit pel mateix Cercle dia 28 de gener de 1880.

Malgrat aquest fet no s'hagui comprovat mitjançant altres fonts, no podem dubtar de l'estreta relació que mantenia aquest diari amb el Cercle. Citem sols, de manera il·lustrativa, la resposta donada per la redacció a un telegrama que envià el Papa Lleó XIII al mateix diari —dos dies abans, "El Ancora" l'havia felicitat en el tercer aniversari de la seva coronació—:

*"¡El Padre Santo nos bendice! ¡Adelante!
Puja la impiedad, brame la herejía, nosotros arrodillados
a los pies del Vicario de Cristo, juraremos no demolar*

(31) Veure *El reglamento de la Sociedad...* Edició de 1903, principalment el capítol XV.

(32) SERRA CORTADA, *op. cit.*, pgs. 15, 17, 28 respectivament.

(33) PONS VALLES, *op. cit.*, pg. 53.

jamás otra bandera que la recibida de las manos augustas que se han dignado bendecirnos"³⁴

El primer número d'aquest diari correspon al dia 3 de febrer de 1880, i el darrer al dia 7 de desembre de 1900 (Nº 4735); la seva publicació, emperò es va veure interrompuda durant quasi prop de cinc anys: d'octubre de 1890 a febrer de 1896. Al que podriem anomenar segona etapa de publicació (a partir del Nº 3297), apareix amb el subtítol "Diario católico con licencia eclesiástica".

De la seva publicació fins l'any 1890³⁵, el primer tret que cal ressenyar es l'atac que, des de les seves pàgines, dirigí l'Església mallorquina en contra de l'Escola Mercantil, que Alexandre Rosselló inaugurà a Palma l'any 1880.

D'aquest atac els autors Colom i Diaz de Castro³⁶ han fet ja un estudi molt aclaridor, pel que consideram innecessari insistir de nou sobre el tema. Així, ens remitim sols a una de les seves conclusions que, per altre banda, apunta la ideologia i funcionalitat que arribà a tenir aquest diari:

*"El resultado de esta campaña fue llegar hasta la opinión pública e irse luego extendiendo a la mentalidad de más amplios sectores de la sociedad mallorquina. Efectivamente, los argumentos empleados tenían una lógica, la del planteamiento dogmático del poder de la Iglesia en la Ideología"*³⁷

Aquesta campanya, però, no es dirigí únicament contra l'Escola Mercantil, sinó que, des del diari s'insistí reiteradament en la importància que la premsa havia arribat a tenir per la formació de l'opinió pública; el diari era vist com l'òrgan més important de "l'enemic":

"... La revolución, esa 'gran bestia' del Apocalipsis, que trata de suplantar a la iglesia de Dios, se apoya principalmente en la prensa periódica para extraviar la opinión, falsear la conciencia, contrahacer la verdad y corromper las costumbres.

Por medio de la prensa pretende formar sus tres principales agentes que son el tribuno, el maestro, el sacerdote; con la prensa quiere apoderarse de estos tres dominios, la po-

(34) EL ANCORÀ, dia 5 de març de 1881, nº 304.

(35) Únic període que ens ha estat possible consultar a la Biblioteca MARCH, puix els altres números es troben a la Biblioteca Pública, hemeroteca.

(36) COLOM I DIAZ DE CASTRO: *Educación y Sociedad en la Mallorca Contemporánea*. Edició patrocinada per la Caixa d'Estalvis de Colònia. Pollensa/Palma, 1977.

(37) *Ibidem*, pg. 94.

lítica, la ciencia y la religión; con la prensa espera pervertir a la vez las masas, las inteligencias y los corazones”³⁸

categoria dins la qual l'Església inclou liberals, masons, jueus... reafirmant així, la gran diferència existent entre “catolicisme-monarquia-ordre”, versus, “protestantisme-canvi-desordre”.

Conseqüentment, molt sovint trobam a les pàgines de “El Ancora”, reproducció de les notícies nacionals o internacionals, extretes quasi sempre de les mateixes fonts: “El Correo Catalán” o “L'Arco” periódico de Palermo entre altres.

D'altra volta, sembla que des del 25 de maig de 1891³⁹ i dins de l'etapa que analitzam, el Cercle d'Obrers Catòlics edità un butlletí mensual, que amb el nom de “El Buen Obrero” pretenia duu a terme una campanya de foment dels cercles arran de tota Mallorca. D'aquest Butlletí, sols hem trobat el número 2, que sortí dia 15 de maig de 1901, pel que sospitam que la dada de F. Pons pot estar equivocada.

Acabam aquest anàlisi amb unes paraules del mateix butlletí, que reflexen perfectament la seva finalitat:

“Acuda el buen obrero á los Círculos y haga propaganda incesante con sus compañeros. En los círculos encontrará bienes morales; algunos materiales; y sobre todo, podrá defenderse de muchos enemigos. Haga esta buena obra aunque le cueste algún sacrificio: la clase obrera suele tener el bolsillo muy vacío, pero el corazón muy noble, y no es propio de su nobleza el mirar únicamente el ochavo”⁴⁰

3. CONCLUSIONS:

Una vegada exposada la nostra tasca, en el moment en que caldria dir la darrera paraula, ens resulta força difícil aportar una conclusió “novedosa”: el treball reflexa sols l'esforç de l'Església per continuar com aparell ideològic del poder.

Més en concret, el nostre objecte d'estudi s'insereix històricament dins el context d'una societat insular, on l'evolució econòmica—recordem com l'augment demogràfic, que es produeix cap a la dècada dels anys trenta, repercuteix a l'agricultura i al comerç colonial—tendeix a girar cap a un nou mode de producció capitalista.

Aquesta evolució econòmica topa, emperò, amb una ideologia exageradament tradicionalista, en mans de l'aristocràcia, el clergat i

(38) EL ANCORA, 3 de febrer de 1881, n° 279 (Gacetilla local).

(39) PONS VALLES, *op. cit.*, pg. 53.

(40) *El Buen Obrero*, dia 15 de maig, 1901, n° 2.

la incipient burgesia mercantil —relacionada amb els nous modes de producció— que, davant els aconteixaments de la Revolta del 68 produïts arran de tota Espanya, assoleixen el paper de defensors de l'ordre establert.

Així, la creació del Cercle d'Obrers Catòlics de Palma l'any 1877, respon més aviat a una iniciativa vaticana per part de Pio IX, que a una resolució original del clero mallorquí. Pensam que, en aquests moments, el govern de Palma torna esser de caire dretà i que l'associacionisme obrer roman, des de l'any 1873, quasi bé estancat.

Amb tot, la proposta de Pio IX degué semblar oportuna al bisbat de Mallorca, empès, sobre tot, pels aconteixements exteriors i per els mitjans que la força enemiga començava a utilitzar: la premsa (diaris com per exemple, "El Rayo" o "El Trueno") i l'escola (l'Escola Democràtica Republicana o la del Casino Republicà).

D'aquesta manera, durant l'etapa que estudiam, l'activitat del Cercle d'Obrers Catòlics se traduí bàsicament en:

- una mutua de socors, pels socis que podien pagar la quota
- diverses escoles agrupades sota el nom de "Círculo de San Jose"
- i un diari, "El Ancora", que serví de plataforma reivindicativa (a través del mateix, l'Església aconguirà tancar l'Escola Mercantil).

Sospitam que, amb el pontificat del bisbe Campins, el Cercle degué adquirir una organització i uns objectius més fermes —almenys, això deixà entreveure el Reglament de l'any 1903—, i que fou llavors quan aconseguí una funcionalitat pròpia.

Per confirmar aquesta hipòtesi, emperò, caldria fer noves investigacions com, per exemple, l'estudi de la "Juventud Católica" o de la "Unidad Católica" que sorgiren al mateix temps; també seria necessari veure quina fou l'evolució del Cercle a partir de l'any 1898, i quina incidència va tenir la seva tasca teatral.

Sols així, el nostre treball podria adquirir un vertader sentit i validesa, perquè la dispersió de fonts i la mateixa inexperiència, han enforquit segurament aquest estudi.

SUMMARY:

In historic time of predominanty consevative features, it is important to study the educational activity that is being promoted then.

The "Círculo de Obreros Católicos" (Catholics workers society) is, beyond doubt, one of the most important. For the first time ever its social function is dealt with here and the ideologic roll of the educational manifestations through the schools it founded and the divulgation of its ideas in the press.